RAPPORT VAN VAN GOENS.

VERTOOCH WEGENS DEN PRESENTEN STAET VAN DE GENERALE NEDERLANTSE GEOCTROIJEERDE OOST-INDISCHE COMPE. BIJ RIJCKLOFF VAN GOENS, EXTR. ORD. RAED VAN INDIA ENDE COMMANDEUR OVER DE RETOURVLOOT VAN Aº. 1655, AEN DE ED. HEEREN DE GECOMMITTEERDE BEWINTHEBBEREN TER VERGADERINGH VAN 17º, REPRESENTEERENDE DE SUPRIOREN EN HOOGHSTE OVERHEIJT IN 'T BESTIER ENDE REGEREN DERZELVER, ZIJNE GEBIEDENDE HEEREN, OVERGELEVERT.

Den staet van de loffelijcke Oost-Indische Compe. is nu t' zedert eenige jaren herwaerts (God betert) in hare Indise capitalen vrijelijk gedeclineert, ontstaen ten principaelen uijt het verslappen der negotie in 't generael, verongelucken van schepen buijten ordinair, ende andere quade toevallen, waermede Godt de Heer deselve heeft believen te versoecken; daer af de principaelste wel zijn de oorlogen in Amboijna, nu t' zedert 4 jaren geresen, die metter tijd wel conden van grooter consequentie worden, als sich den gemeenen man can inbeelden, ende sie ick voor mij daer in grooter swaericheijt te gemoet, ten waere Godt de Heere deselve genadelijk beliefde met zijn zegen weg te nemen, ende de middelen daertoe bij den Gouverneur-Generael ende Raden van India aengewent, wel doen succederen; volgens haer Ed. concept, daertoe de hoop wel groot schijnt, maer is de macht seer cleijn, ende dewijl de redenen van s' Comps. constitutie niet wel connen gedaen ende gegeven werden, sonder pertinent

verhael van de comptoiren van India in 't bijsonder ende gelegentheijt desselfs, sal ick mij daertoe verstouten, die in ordre aen te vangen, ende dan 't besluijt van 't geheel aen haer prudentie bevolen laeten, aenvangende, eerstelijck, met het costelijck conquest van

AMBOIJNA.

't Welk voor etlijcke jaren in vredige possessie beseten zijnde, is 't gevoel daervan seer smaeckelijck over 's Comp^s. staet geweest, als UEd. wel bekent zij; maer t' zedert ons 't zelve door de loosheijt der Maccassaren ende zeer apparente inductie der Portugesen, in dat gewest residerende (daer onder d'Engelse mede wel dapper haer personagie spelen), in troublen van oorlogh is gebracht, heeft d' inportantheijt van dien, ende voornamentlijck de consequentie daer aff, geheel India over de wrangheijt en bittere nasmaeck gevoert, ende zelfs de zielen van alle 's Comp^s. conquesten geinfecteert, blijckende dat alle de macht, die in 3 jaren herwaerts uijt Europa gecomen, in de benaeude tijt als wij met d'Engelsen in apparentie van oorlogh waeren, alleen verslonden zij, jae meerendeels om den hals gecomen, welcke macht wij tegens den vijant op Ceijlon ende de custen van India gebruijckt hebbende, buijten twijfel ons al dominateurs volkomen in dat gewest souden gemaeckt hebben, dat present noch alleen om die troublen wert tegen gehouden, ende Godt weet hoe langh het noch duren zal. Hoedanige middelen bij mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende Raden van India successive zijn in 't werck gestelt, om met den Coninck van Maccassar te bevredigen ofte wel hem zelfs met oorloge te dreijgen, zoo hij niet aflaet onse rebellige onderdanen met volck en wapenen te adsisteren, is UEd. buijten twijfel wel bekent, gelijk mede hoe weijnich hij sich aen ons laet gelegen zijn, schrijvende in zijn brief aen den Gouverneur-Generael (die ick zelfs getranslateert heb), dat hij niet vecht met ons uijt eenige vijantschap, maer alleen om Gods wil, tot voorstant zijner religie ende beschermingh zijner geloofsgenooten, die hij pretendeert van ons verdruckt te worden. Ja, het is buijten bedencken of hij zal ons in zijn land gaerne admitteren, zoodanigh als voor heen, om onzen handel aldaer te drijven, ende echter

niet ophouden zijn voornemen op 't vurighst te vervolgen; daer aen dan wel te oordeelen zij, wat geest den Maccassaer gedreven, of om beter te zeggen, van hoedanige raetsluijden hij gedient wort, zijnde Maccassar, een land dat bevaren wort van Spanjaerden, Engelsen, Portugeesen ende Mooren, van Persia af tot verbij Malacca, de custen van Siam, Cambodia, ende zelfs tot China toe, alle een volck onsen opcompst niet alleen benijdende, maer die met kracht ons soecken cleijn te maecken, nae d'nature in sommige niet vreempt; zijnde mijns oordeels dan consequentelijcken, dat hij zal zoecken metter tijt possesseur van dat land ende heer van d'inwoonders te wesen, soo 't immers in zijn macht zij; ende ofte wel wij met d'jonghste victorie in Amboijna 1000 à 1200 van dat geslacht verslagen hebben, sal hem 't selve niet als te heeter maecken, ende zijn volck meer en meer tegens ons doen verbitteren, als een seer boos, strijtbaer ende onversaecht volck zijnde, ende sullen wij allange ende veel duijsenden moeten dood slaen, eer hij daerom swichten zal, hebbende zijn land soo vol menschen bij comparatie als mieren, die hij dus doende ten oorlogh oeffent, hoe wel deselve anders d'onse niet zeer ontsien, minder apparent als eenige natie in India, die t'oock noijt (mijns gevoelens) aen waepenen t'harer difentie tegens d'onse sal gebreecken. Ik sal mij in desen niet vermeten eenige middelen voor te stellen tot redres, anders dan haer Ed. den Gouverneur-Generael ende Raden present in 't werck gestelt hebben, dat is, door alle middelen te trachten met die vorst te treden tot een beter verstant, bevorens Bima op 't onversienst aentastende, soo de Masassaerse macht noch niet vertrocken was, maer die d'onse ontsnapt zijnde, aenstonts Banda te verseeckeren, en dan den vijant allom te beletten, dat toch vooral nergens voet op 't land crijght, ende sulcx meer als UEd. van mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende Raden van India aengeschreven wort. God geve dat onse waepenen soodanich mogen gesegent worden, dat wij den vrede door schrik der selve hem afparsen, daertoe UEd. heden mogen verseeckert houden, dat geen devoiren door den Ed. VLAMINGH zullen gebreecken, zijnde 't becommerlijcxt dat de krijgsmacht soo cleijn ende nochtans de zaecke soo important is, ende soude ick vrij beter hoop hebben, had men zoo machtich geweest, dat Bima door aparte macht hadde connen affgeloo-

pen werden, daerdoor den Maccassaer zijn graenen (daer hij de menichte zijner lantsaten met spijsicht) vooreerst missen soude, ende hem doen omsien. 't Sij hoe 't wil, het staet immers vast, dat het swaert ende 't goet succes van waepenen de saecken van Amboijna moet herstellen, Banda verseeckeren ende Molucco tot ons voornemen om de nagelen aldaer uijtteroijen, brengen, blijvende daerom de oorlogh van Amboijna voor als noch een kancker in 's Comp^e^. cappitaelen middelen, behalven 't beletten van veel treffelijke progressen, die (als geseijt) tot voordeel van d'Ed. Comp^e^. souden connen uijtvallen, ende nu, God beetert moeten t' haerer schade en disreputatie achter gelaeten werden, ten ware God de Heere d' Ed. Comp^e^. met macht en middelen zoodanich geliefde te zegenen, dat men met cracht 't een en 't ander mannelijcker conde uijtvoeren, daertoe denselven God de middelen onder UEd. regeringe gelieve te verleenen.

MOLUCCO.

Hoedanich den Tidorees offensivelijck in de landen van den Tarnataensen Coninck MANDARSAHA gevallen zij, ende hem de vasticheijt Sabou afgenomen hadde, mitsgaders hoe den Spaensen Gouverneur dese questie zoo dangereus voor de zijne geoordeelt hadde, dat daerom den Coninck van Tidoor bij hem in apprehentie op Gammelamme genomen zij, ende met dese detentie geconstringeert Sabou weder te restitueren, wert UEd. door mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende Raden van India aengeschreven, die dese offencie om de troubeleuse saecken in dat gewest hebben moeten simuleeren, daer men anders den Tidorees door dese middel beter hadden connen betaelt zetten. d' Opinie van d' Ed. VLAMINGH om alle de nagelen in Molucco te extirperen, ende den Coninck MANDARSAHA op d'Eijlanden van Xulla te verplaetsen, ende 't oordeel van haer Ed. met den Gouverneur HUSTAERD over die saecke, wert UEd. insgelijcx bekent gemaeckt, mitsgaders mede 't vercleijnen van 't Casteel Orangie, ende hoe haer Ed. aen d'Ed de VLAMINGH reeds bevolen hebben de nagelen op Mackjan te vernielen, was 't mogelijck, met toestaen van d'inwoonders; alle welcke saecken, overmits seer gevolgelijk

aen den Maccassaersen oorlogh zijn, ende behalven dat van seer groote bedenckelijkheijt, sal mij in desen daer in niet verstouten eenich oordeel te vellen, mijns intentie in desen sulcx niet sijnde, maer 't selve UEd. prudente regeringe bevolen laten.

BANDA.

Hoe Banda in gewenscht postuur zij ende de vaert na Nova Guinea onderstaen om lijffeijgenen en rijst, goet succes belooft heeft, is UEd. buijten twijfel gebleecken, te beclagen zijnde dat die plaetse, welcke UEd. met recht gelieven een uijtsteeckende perel van de croone van 's Comp^s^. staet te noemen, somwijlen door nootsaeckelijckheijt van zijn sober garnisoen moet ontbloot worden. Op Damme nu de nooten uijtgerooijt zijnde, was de vestingh bequaem geoordeelt te verplaetsen op 't eijlant Babbor, dat bij d' Ed. Heer Generael ende Raden was voorgenomen te effectueren.

BUTON (BOETON)

was door d' onse ende den Coninck MANDARSHA beset met genoegen van den Coninck des lants, om te beletten dat den Maccassarees sich geen meester van dat lant mochte maecken, daermede ons veel quaet, meer als nu, souden connen doen; maer is dien lantaert moordadich ende schelmachtich, mogen derhalven niet vertrout, maer moeten met sorge bewaert werden, gelijk haer doen en laeten UEd. uijt de pampieren van d' Ed. VLAMINGH genoechsaem blijcken can.

SOLOR.

Een plaets bij UEd. om consideratie beset, geeft present geheel weijnich voordeel, ontstaende omdat het sandelenhout door gans India overpropt zijnde, tot een zeer laegen merckt gecomen zij, zijnde oock dit hout soodanich niet als voor desen bij de Indiaenen geëstimeert, doch om onse vrienden ende geallieerden te mainteneren, is 't noodich de

besettingh Henricus noch te continueren, ende den Portugezen geen voet in te ruijmen, als UEd. ordre dicteert, daartoe nochtans de krijgsmacht sober in die gewesten omquam.

Dusverre van Comp^s. constitutie in Amboijna, Banda, Molucco ende aengelegen grensen gesproocken zijnde, blijckt genoechsaem de soberheijt van 's Comp^s. guarnisoenen in die quartieren, sijnde 't getal van de militie aldaer niet boven de 1000 coppen; te weten, 400 in de Molucos, 245 in Banda ende qualijck 400 in Amboijna, buijten noch 500 soldaeten, jongst met d' Ed. VLAMINGH vertrocken, ende 't cleijne guarnisoen op Solor; echter schijnt den noot wel te vereijssen, dat alles met cracht wederom herstelt wort, welck bestier UEd. raeckende, sal voortvaeren tot de negotien van India verdeelt, op de comptoiren, soodanich deselve present bevaren ende geëxerceert werden, aenvangende met

MOCHA.

Alwaer men nu verscheijden jaren mijns oordeels den handel met seer cleijne profijten heeft vervolcht, en nochtans (door verkeert oordeel) daertoe de penningen meerendeels in Suratte à disposito gelicht, connende blijcken dat op 230 ت gl. naeulijcx soo veel gewonnen is, dat den intrest heeft connen betaeld werden. Even 't zelve blijckt mede in den handel nu eenige jaren op

BALSORA (BASSORA)

gedreven, hebbende dit den naam, dat de profijten der caeuwa (koffij) 't vervolch wel meriteert; maer als men aensiet, hoedanich wij tegens de Mooren geen voet connen houden, soo sullen dese geimagineerde winsten alle in roock consumeren. De redenen daervan t' zijnen plaetse connende blijcken, sal ick voortgaen tot de inportante directie van

SURATTE

en de onderhorige comptoiren, daerin Mocha ende Balsora ordinair mede

begrepen wert, ende dewijl het mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende Raden van India gelieft hebben, mij tot de visite van die directie specialijck te committeren, soo hebbe van mijn verrichten ampel rapport gedaen, dat UEd. bij haer E. E. nu mede aen de praesidiale Cameren van Amsterdam ende Middelburch toegesonden wert, daeraen mij in desen seer eerbiedig gedrage, sullende UEd. voornamentlijck de geheele constitutie Suratte, Mocha, Balsora, Chindi, Amadabath, Brotchia, Brodera en Agra, pertinent blijcken bij de memorie in forme van instructie door mij aen den E. PELGROM gelaeten, staende in het gehouden dachregister, op fol. ..., voor Amsterdam en fol. ..., voor Middelburch ingeschr., daerin alle mijn doen en laeten soodanich is uitgedruckt, dat ick verhoope UEd. goet genoegen daerover sullen scheppen, blijvende niettemin bereijt UEd. tot allen tijden noch soodanige redenen te geven, als in gedaen rapport in de penne mocht gebleven sijn, ofte UEd. mij zullen gelieven af te vorderen.

PERSIA.

Den handel in Persia staet redelijck, en was dat comptoir met het behouden vaeren van de *Griffioen* en de *Trouw* weder met tamelijck cappitael, immers rijcklijck tot betalinge der zijde, versien. De nagelen waeren 56 st. 't ℔ verkocht, dat doch inderdaet maer 49 st. is, gelijck daerom mijn Heeren den Gouverneur-Generael en Raden van India verstaen hebben de reductie der Mamoedijs van 8 st. voortaen op 7 st. te reckenen, 't welck de Persiaense zijde ruijm 12 pr. C°. beter coop sal maecken; den eijsch van coopmanschappen uijt Persia gedaen 9 tonnen gouts, maer in Suratte, bij manquement van capitael, voor haer aenpart 225 ن gl. vermindert. d' E. SARCERIUS had moet met 400 baelen zijde voortaen jaerlijcx te volstaen, dat een treffelijcke saecke zijn soude, om India van 't overige capitael met comptant te verstercken, en in proffitabeler coopmanschappen te besteden, maer was te vresen voor een ongunstigen *Achmad Doulet;* oock mosten wij veel fastidiën van den Sabandaer op Gamron dulden en simuleren, maer niet te compareren nochtans bij 't ongelijck dat d' Engelsen, Portugesen en andere gedaen wert. De Engel-

schen gepresenteert sijnde 12000 gl. voor den tol van Ormus, hebben 't selve geweigert te ontvangen, doch de Portugesen was den tol van Congo geheel ontseijt, gelijck alles breeder bij haer E. E. UEd. aengeschreven wert, ende noch wijtloopiger in de pampieren van Persia te zien zij.

WINGURLA.

Hoedanich 't comptoir Wingurla (door veel ijdele concepten en ongereguleerde huijshoudinge) tot 's Comp[s]. schade en disreputatie was vervallen, is UEd. voor dato gebleecken, ende insgelijcx wat redres door mij nae d'ordre van haer E. E. op dat Comptoir gedaen zij; hoedanich succes 't selve door Godes zegen gehadt heeft, is UEd. door mijn Heeren de Gouverneur-Generael en de Raden van India vooraf met de 2 jachten *Muijden* en *Weeseph* aengeschreven, gelijck noch wijtloopiger bij mijn gelaeten instructie aen de residenten, in 't gedaene rapport fol. ... can blijcken. 't Zedert 't vertreck van gem̄. 2 jachten, hebbe op Batavia noch seeckere tijding bekomen, dat de Mooren Goa geblockeerd hadden, alleen op de inbeeldinge van haer geleden nederlage van de 5 galioens, ende op 't vertrouwen dat wij onse victorie soude vervolgen, als UEd. bij 't verhael van Wingurlas brieven en noch wijtloopiger bij de brieven selfs sal connen blijcken, insgelijcx in wat verslagenheijt dat Maraensgespuis alom door gants India geseten zijn, sulcx het te beclagen zij, dat wij ons voordeel niet met vigeur sullen connen vervolgen.

MALABAER.

Den handel op Malabaer is na eenige jaren met weijnich ijver vervolcht, eensdeels door manquement van schepen ende anderdeels sobre winst. De schulden waren merendeels dese jare op Cananor ingecomen, doch resteerden noch al eenige disperate schulden op Caliacoulan, Caliacout etc., weleer bij de coopluijden DIRCK SCHOORL en VAN DEN BROECK gemaeckt, die noijt apparent waeren in te comen. Mijns oordeels behoort men aldaer de negotie noch al aen te houden, om op den handel

der Portugesen te letten, ende om dat den Cardamon in Persia goede winst geeft, te meer omdat den handel aldaer sonder gelt, in wisselinge van coopmanschappen gedreven wert, ende die plaetsen Ceijlon noch goede quantiteijt rijst toebrenght, soo goetcoop als elders langs de custen van India te becomen zij; maer moeten hiertoe opmerckende ende schrandere coopluijden gebruijckt worden, omdat het een seer bedriegelijke natie is.

CEIJLON.

Hoedanich d'onse op Ceijlon nu 3 jaren aen den anderen haer secours van Batavia hebben te gemoet gesien, is UEd. bij brieven van den Gouverneur-Generael en de Raden van India gebleecken, insgelijcx wat apparentie datter geweest zij Colombo te veroveren, soo d' E. Comp^e^. de macht daertoe vereijssende, hadde connen bijbrengen. Daerenboven zijn noch veele murmuratiën onder de militaire ontstaen, omdat niet hebben connen verlost worden nae d' expiratie van haer tijt; te beclagen zijnde dat d' E. Comp^e^. niet heeft connen gelegen commen, den Portugees van dat eijlant te verdrijven, daeraan deselve sonderlinge soude geprofiteert hebben, om die landen voortaen nae UEd. concept met minder oncosten ende meerder voordeel te mogen besitten. D'apparentien zijn noch even groot, want of wel de Portugesen ordinaer secours uijt Portugael becomen, soo sal hetselve hun geleden schade en verlies qualijck connen stoppen, ten waere haer ontset extraordinaris ware, ende is 't buijten twijfel, dat sij hun nae desen wel sullen bedencken weder eenige Galioenen nae Ceijlon te senden, soo dat ick met Godes hulpe vaste opinie hebbe, dat den Portugees in 2 jaren daer van te slaen zij, soo maer duijsent soldaten buijten d' aenwesende militie alleen tot dat progres afgesteecken conde werden, of anders is 't te vresen, dat binnen die tijt groote adsistensie van Portugael mocht verschijnen. Onse geheele macht aldaer is bij mij jonghst, in Meij anno passato, bevonden te wesen 1174 coppen, daer onder over de 100 Javanen, ende was den vijant niet minder van getal, maer arm, gebrekkich en moedeloos, gelijck UEd. bij mijn Heeren den Gouverneur-Generael en de Raden van India aengeschr. en nader bij rapport haer Ed. door mij verthoont word.

CORMANDEL.

Hoedanich Cormandel nu 't zedert eenige jaren is gedeclineert ende den cleedenhandel afgenomen heeft, is UEd. buijten twijfel successive uijt de brieven van India gebleecken, gelijck oock de onverdraechelijcke fastidiën ons aldaer door de Mooren van tijt tot tijd aengedaen, voornaementlijck door den Nabob ofte 's Coninex Veltheer MIRSIMULA, om welcke nae vermogen te ontgaen ende de bestecoop lijnwaeten te becomen, d' onse nu eenige jaren den handel om de Zuijt gesocht hebben, op Carcal, Tegenapatnam, enz., alwaer present blijckt, dat de Tanjoerse Goeverneurs en Lantpachters ons niet min becommeren, ons somwijlen de comptanten op afcorting van aenstaende thollen ontweldigende, welcke noch niet schuldich zijn, gelijck tot dien eijnde de *Zeerob* vruchteloos zonder ladingh van Carcal nae Paliacatte moste keeren, die nochtans tot dien eijnde derwaerts gesonden was. Den Gouverneur aldaer 't gebiet hebbende, heeft alle de Moorse en Gentiefse coopluijden noch geanimeert 2 schepen met cleeden en slaven van daer nae Atchin te zenden, sonder onse passen, ende d' eijgenaers bij geschrifte doen verseeckeren, haer schade te vergoeden, soo haer schepen van d'onse op zee of elders mocht aengehaelt ofte genomen werden; welcke schepen op Negapatan behouden gearriveert sijnde, werden aldaer noch een Portugees jacht bijgevoecht, met intentie dese reijs te hervatten, ende ofte den Gouverneur PITH, door expresse gecommitteerde over dese gewelden heeft doen protesteren, en divulgeren, dat men dese geëquipeerde schepen sal doen aenslaen, is daerop weinich gevolcht, als dat onse cleeden gerelaxeert zijn, ende dorst men stoutelijck voorgeven, soo d' onse haer schepen aensloegen, dat sij hun guarant op d' onse wel crijgen souden. Wat instantie aldaer gedaen sij, om den Denen bij provisie 't fort Dansburch te doen ruimen, is UEd. bekent, hebbende die vreemden verklaert sulcx onvermogens te wesen, hoewel toegestaen d' onse 's Comp^s. middelen daer te verseeckeren, mits betalende 1 pr. Cento; maer comt met dese vloot op UEd. schip *de Perel* over seeckeren Deenschen schipper JEURIAEN HANSZ, om aen de Maij^t. van Denemarcken ordre te halen ofte

weleer om hem tot nieuwe equipagie aen te raeden ende ons den voet dwars in dat concept te stellen. Op Tegenepatam stonden onse saeken onder faveur van CHANCHAN redelijck, dat niet te verwonderen zij, alsoo CHANCHAN, een Veltheer en onderdaen van den Visiapoersen Coninck zijnde, genoechsaem tegens zijns Heers wil en expresse last, hem niet ontslaen wil van zijn dichniteijt en chrijgsmagt, maer graseert in de Carnaticase landen aen d' eene zijde, soo wel als den *Mirsimula* tegens den Coninck van Golcondaes sin aen d' andere zijde doet, gelijck ook openbaer zij, dat zij malcanderen verstaen; sulcx 't faveur dat hij ons bewijst, ons t' zijner tijt duer genoech sal weten aen te reeckenen, ons vooreerst, nae 't gebruijck der tijrannen ende alle Moorse grooten, geen gunst bewijsende oft weet waerom; ende die dese saecke anders uijtleggen oordeelen (mijns gevoelens) als den aert der Mooren niet kennende, die niemant goet doen ofte hebben haer oorsaeck t' haren voordeel. Den *Mirsimula* gemelt drijft de saecken tusschen hem ende d' Ed. Comp^e^. in quaestie wegens 't aenhaelen van *Francisco Viero* ende 't weigeren van passen noch even hartneckich; hoewel de schenckagie ende onse redelijcke restitutie van sijn aengehaelde goederen (die ons door 't recht van oorloge geheel eijgen waren) nu eerst heeft gelieven te accepteren; niettemin derft ons hooghmoedich dreijgen, soo wij hem geen passen verleenen, om naer Bantham en Batavia en waer hij vaeren wil te varen, dat hij sijn schepen alle wil verbranden voor ons gesicht, ende zijn guarant aen ons dan wel vinden sal; 't welk voorwaer alle bedenckelijcke saecken sijn, mijns oordeels waerdich om bij UEd. nae hare hooge wijsheijt opgelet te werden, voornaementlijck in deze dangereuse tijden, dat het Moorse Mohametaens gebroet allom de hoofden tegens ons verheffen, om ons cleijn te maecken en was 't doenlijk te verdelgen. Ende alsoo mij bij desen verstout hebbe dusverre van der Mooren moetwil te spreecken, sal ik verder gaen ende UEd. eerbiedich versoecken, dat dit mijn schrijven niet anders getaxeert mach worden, als dat het geschiet uijt ijver, die ick tot den waren dienst ende 't vergrooten van UEd. staet hebbe. Comende tot de saecke, is 't notoir ende een ijder kennelijck, dat 't voorverhaelde van Cormandel, raekende der Mooren intentie om ons cleijn te houden, maer een schadue zij, te compareren bij de dagelijksche fastidiën, die ons niet

alleen daer geweldelijk ende ten onrechte worden aengedaen, maer doorgaens in geheel- India sal blijken, dat deselve uijt sijn om ons te dempen en dat haer concepten zijn d' onse tegen te staen, want onsen handel en negotie, mitsgaders den swier van 's Comp^s. staet, is hun, d' een meerder dan d' ander, niet onbekent, bij gevolge oock niet onbekent de middelen die zij hebben in 't werck te stellen, die is ons eerst te consumeren ende naemaels te verdelgen; want de Portugesen en Engelsen tot noch jaloers van onse prosperiteijten sijn en haer buijten twijfel wel suppleren 't geen d' ervarentheijt hun noch niet mocht geleert hebben. Ick sal de hoovaerdige Persiaenen verbijgaen, die geen gemeenschap, noch vaert met andere hebben, maer selfs van anderen bezocht worden, bij gevolge ons niet meer cunnen krenken als in haer eigen lant, daer se ons met reden de wetten hebben voor te schrijven; maer aenvangen van de Mooren in Suratte, Camboija, Wingurla, Cormandel en Bengale, die immers nu soo veel jaren na den anderen hebben getracht om ons tot passen te dwingen op Atchin; hoe lange die tegengehouden zijn, is UEd. niet onbekent, insgelijcx wat frequentatie dit gebroet met malcanderen heeft, om te beraetslaegen door welcke middelen men ons hier toe soude connen dwingen, als alle subalterne van den Grooten Mogol ende luijden zijnde die weten, dat wij haer lant niet wel connen missen. Hoe onvoorsichtich en schaedelijck het contract met den Mogol gemaect is, blijct UEd. mede wijtloopich bij de brieven van mijn Heeren d' Gouverneur-Generael en de Raden van India, ende noch wijtloopiger bij mijn rapport aen haer E. E. gedaen ende principalijk de Suratse pampieren selfs; doch sal UEd. blijcken, dat onse onvoorsichticheijt soo groot niet sij, als wel de loosheijt ende bedriegerije der Mooren, uitgedruckt met het verraderlijcke woort *Serbaeth*, daerbij zij meenen niet alleen Atchin, gelijk d'onse haer intentie was, maer beteekent dit woort (als off men in onse tael seijde geheel Asia) alle 't land dat zij besuijden hare palen soude begeeren te bevaeren; daeronder Amboijna, Maccassar, Batavia, Banda, etc. geenszints can werden geëxcludeert, soo men op dit woort sien sal; en is haer voornaemste concept de vaert op Maccassar, om alsoo mede aen onse giroffel nagelen te participeren. Dat dit bij niemant can tegengesprocken werden, blijct aen 't schip van de *Mirsimula* op Batavia;

bij de Gouvern.-Gener. en de Raden van India van zijn vaert nae Maccasser belet, dat hun noch soo vinnich in de crop steect; item aen 't versoeck in Suratte bij den Gouverneur HAFFES, met dreigementen aen den Raet aldaer persoonlijk gedaen, item aen 't onversettelijk aenhouden van den Coninck van Bantham, om een schip nae Maccassar te stueren, quanswijs om seecker hare priesters, bij mij persoonlijck uit Suratte gebracht, over te voeren, dat de rechte gesanten en werckbaesen zijn om onsen onderganck te brouwen; en omdat hem dat nae billicheijt (alsoo met Maccassar in oorlogh zijn) geweijgert wert, derft desen mageren en schrobbigen Sulthan ons op Batavia met den oorlogh dreijgen, die doch selffs, wanneer Batavia van haer competent guarnisoen versien sij, niet langer can Coninck wesen als 't ons gelieft. Sulcx mijns oordeels uit dese redenen al genoechsaem blijct, dat dit gebroet alle met malcanderen eens zijn ende dat de hertneckicheijt des Conings van Maccassar een preuve is van de waerheijt. UEd. gelieve t' zijner tijt d' Ed. HEUSSENS, JUNIUS, den opper Coopman IJSBRAND VAN SWAENSWIJCK ende andere ervaren dienaers (op Cormandel in aensien gebruijct) te hooren, ende 't sal blijcken, dat wij voor 12 à 15 jaren hebben genoten alle respect en aensien, die de Ministers van soo groote coopluijden (als UEd. staet representerende) toequam, daarenboven dat men ons immers niet min voordeel heeft vergunt als andere coopluijden, 't contrarie is nu openbaer, dat men ons nu doet ringelen aen alle canten, als voornaementlijck mach blijken in de legatie van d' Ed. STEUR, ende hoe weijnich wercx men daer af gemaeckt heeft, jae dat de saecken (God betert) soo ver verloopen zijn, dat andere met ons den spot houden, die voor desen ons ten heul gesocht hebben, gelijck dit alles in de Cormandelse pampieren van tijt tot tijt UE. gebleecken is, en noch connen blijcken; wat fastidiën zijn d' onse mede meenige jaeren in Bengalen niet aengedaen, ende hoewel de voorsichtichheijt van UEd. Ministers somtijts wel eenige redenen geven van misnoegen, soo can dit echter de saecke selffs van haer moetwil niet verschoonen, onse goederen onder dit off dat proteext aen te slaen, als men die meent in te schepen, dan van noijt bedongen en ongehoorde tollen te spreecken, UEd. Ministers in hechtenisse te stellen, met zweepen te slaen, en diergelijcke onverdraechlijcke

hoon ende gevoelige schande en smaet aen te doen, die wij nu langer simuleerende, haer van tijt tot tijt noch moediger maecken sal, gelijck de ervarentheijt nu langh genoech geleert heeft. Het verhuijsen van BACHARACH op Wingurla, die hoewel daartoe al wat oorsaeck gegeven heeft, is mede een notoir gewelt geweest, en wie weet hoe de saeken in Suratte noch staen offteloopen, wegens het destrueren van de 40 fergatten, daer van de Mooren zoo stoutelijck restitutie begeeren, wegens de schade die quansuijs des grooten Mogols onderdanen daerbij geleden hebben, daer het immers soo notoir als den dach zij, dat het Portugeese onderdaenen en meest Christenen van Goa, Chaul, Dieu, Daman, Dabul, etc., behalven dat sij alle onder Portugeesche beschermingh vernielt en aengetast zijn, haer tegens ons niet hebbende gedefendeert, maer in der nacht selffs eerst met alle hare macht offencivelijck ons jacht de *Cabeljaeu* aengetast, niet wetende dat wij met soo grooten vloot daeromtrent waeren, welk jacht anders licht soude in de clem gecomen sijn. Alle dese redenen bijgebracht zijnde, derven de onbeschaemde Mooren ons echter affeijschen 200,000 gl. voor de schade die 's Conings onderdaenen geleden hebben, buijten alle twijfel door inductie der Portugesen, die zij om haer gewin, t' onser schade soo gaerne onrechtvaerdich gehoor geven, buiten andere quellingen meer, d' onse soo lange en menichmael aengedaen; soo dat het hooch tijt zij, dat hare hoochmoet wat ingethoomt wert, ofte wij sullen geheel door gants India niet alleen in aensien en respect declineeren (gelijck God betert niet als te veel reeds gedeclineert zijn), maer daerenboven is te vreesen, dat zij ons metter tijt wel een merckelijcke voordeel elders mochten offsien, alsoo het de Comp^{e}. aen geen verraders en heijmelijcke contramineurs gebreekt. Hoe weijnich het 's Comp^{s}. gelegentheijt toelaet het allom met oorloch te verstaen is mij niet onbekent, en is Godt mijn getuijge, dat ick noijt daertoe soude willen raeden als bij noot en dat men 't niet voorbij mocht, als sijnde den oorloch een onrechtvaerdige exercitie ende een voornaem kenteeken van Gods gramschap over 't menschelijck geslacht, die d' eene door d' andere slaet en tuchticht nae zijn behaegen; maer nae mijn verstant den presenten swier van 's Comp^{s}. staet insiende, in hoeverre de saecken gebacckent zijn, derf ick vast stellen, dat UEd. nochtans elders sullen

moeten, jae hoe eer hoe liever exempel statueren, om ons vervallen respect weder te herstellen, immers eenige nader maximen vast stellen, om nae desen te achtervolgen, des niet die met het swaert te executeren. De Mooren zijn langhe gedreijcht ende noijt is noch ijts daerop gevolcht. Met UEd. alhier te disputeeren, ofte onse waepenen al rechtvaerdich genoech sijn, sal ick mij niet vermeeten, veel min ofte 's Comp^s. constitutie sulcx toelaet, UEd. den staet beter dan mij bekent zijnde, maer derf ick aennemen redenen te geven, dat tenzij andere maximen werden ingeslagen, dat het de E. Comp^e. dus niet langer can gaende houden, want soo de Mooren mogen vaeren op Bantham, Maccassar, Atchin, Perah, Quedah, ende verbij Malacca nae Patanij, Sangoor, Ligoor, Siam, etc., soo is onsen handel uijt, en weet ick dan noch veel min, waerom wij sulcke affronten en quellingen souden dulden. UEd. verwachten alhier apparent, waer men dan soude exempel statueren. Ick verclare op 't respect dat ick UEd. als mijn gebiedende Heeren en Meesters schuldich ben, dat sulcx mij waerlijck druct, mij apparent steeckende in saecken die mij niet aengaen, en UEd. alleen competeert daervan te oordeelen, doch gemerckt ick mij in dit verhael te verre heb begeven, om van mijn voorgeven geen redenen aen te wijsen, sal ick in in dese materie persisteren bij Cormandel, daer mijns gevoelens het recht geheel aen onse zijde, en van de minste consequentie zij, daarenboven alderlights met de minste swaericheijt ende de minste costen, jae oock met de meeste reputatie uijt te voeren, ende sulcx geen cleijn exempel statueren soude langs de heele cust van India, ende daerenboven sonder merckelijcke prejuditie in de negotie; dan met seggen niet genoech sijnde zal ick (onder UE. correctie) de redenen daer aff hier ten toon stellen. Aenvangende dat wij daer 't meeste recht toe hebben, bestaet merendeels in de gealligeerde redenen in 't generael ende specialijck dat sij de firmans, ons van den Coningh van Golconda als een contract tot onsen voordeel en maintenu van de negotie verleent, soo stoutelijck en schandelijck vernietigen en contrarieëren; ijmant mocht hierop seggen, wat recht wij hebben dat niemant van de Mooren sonder onse passen soude mogen vaeren, de zee van Godt ende de nature een ijder vrij en algemeen geschapen zijnde: hier op dient, dat de Portugesen voor ons dat

recht allom hebben ingevoert en noch in gebruijck hebben, daer ick zelfs bij ondervindingh ende veel met mij kunnen getuijgen, dat zoo eenige Mooren uijt Suratte, Wingurla, Camboja, ende andere plaatsen omtrent haer fortressen gelegen vertrocken, deselve alle gewoon zijn, Portugeese passen te versoecken; oock can UEd. blijcken, dat wij met 't veroveren van 't laetste Galioen, een Moors schip ontlast hebben, die pas van ons op Bengale hadde, ende van dit Galioen *Nasare* aengeslaegen ende buijten twijfel, sonder onse geluckige adsistensie, sijn schip soude quijt geweest hebben, als UEd. fol. ... in mijn gehouden dachregister connen sien. Ick hebbe persoonlijck, in bijwesen van de Raet, aen de Portugessen Capiteijn URBANO FIALHO gevraecht, wat redenen hij hadde dit schip aen te slaen, dat een inwoonder van Suratte, ende een vrij neutrael coopman was; daer op mij desen FIALHO diende, alle schepen die sonder haer pas van 's Conings schepen bejegent werden, nae de oude wetten in India confiscabel werden, alsoo de Indische zee onder haer dominie stont, en sulcx den Mooren bekent, jae een wet waere, gelijck sulcx bij den Mooren niet ontkent wert. Ofte hier nu mede 't recht bewesen wert, is mij onbekent, doch mijns oordeels jae, want het is buijten alle twijfel dat de Mooren de gedaente maer van mogentheijt over ons te water ofte te lande hebbende, zij ons gelijck haer slaven ringelen, ende als haer honden vertreden souden, dat dan genoech redenen sijn, om die geene clijn te houden, die grooter zijnde onse vrijheijt soude verpletten, te meer omdat ons bekent zij, dat de vijantschap, die se ons toedraegen, spruijt uijt onse religie, die zij Godslasterlijk vervloecken, ende ons daarom allom met de naem van Cafirs, dat is ongeloovige honden, noemen. Dat oock den oorlogh tegens de Mooren op Cormandel met de minste costen, de minste swaericheijt, jae oock met de meeste reputatie, 't beste exempel statueren ende geen prejuditie in de negotie veroorsaeken soude, blijckt daeraen, dat wij maer hebben te quiteren 't gebiet van de Coninck van Golconda, van Bimilapatan noortwaerts tot Paliacatte zuijtwaerts, dat men jonghst verlaten conde, ende niet eer voor dat men wettich geprotesteert hadde; daer bij de Comp^{e}. niet te verliesen had, als 't fortien op Paliacatte, dat men raseeren conde, ons retrait bij provisie met weijnich omslach

op Ceylon nemende, 't welck dan buijten alle twijffel door 't aenseggen van den oorlogh grooten roep ouer 't geheele land causeeren soude, en allom een groote vreese in de Mooren veroorsaecken, dat doch alle de bloodste ende verwijfste menschen van den aerdbodem zijn, en alsoo een ijder tot exempel doen omsien. Dat sulcx in de negotie geen quaet soude doen staet vast, want alle de cleeden, die in de landerijen omtrent Masulipatan gemaeckt ende ingecocht werden; souden terstond affsacken naer de noordelijcke cust van Orixa, onder 't gebiet van den Grooten Mogol, daeromtrent wij alrede onse vaste comptoiren hebben, ofte t' zijner tijt stabileren mochten, gelijck om de zuijt, omtrent Tranquebaer, insgelijcx. Soo ons alschoon veel aen den handel gelegen was, doch mijns oordeels can desen handel door de cleijne consumtie wel eenige jaeren in surchiance blijven, alsoo op Batavia noch wel voor 3 à 4 jaren cleeden tot swaeren intrest voorleggen, en 's Comp^s^. capitalen, die doch nu vrij schaers omkomen, te beter in Bengalen voor eerst conden besteed werden, met beter profijt als op Cormandel, middelerwijl in den vercoop vast staende, dat de Comp^e^. eer profijt als schade soude hebben gedaen, want de specerijen ende alle andere coopmanschappen, als tin, loot, cooper, quicksilver, vermilioen, sandelhout, laecken, campher, spiaulter, enz., sal aenstonts in Suratte en Bengale schot nemen, immers soo seer off men noijt op de cust die waeren gebracht hadde, 't welck UEd. vrijelijck gelieven aen te nemen, ende connen die geene hier van best oordeelen, welcke die landen gefrequenteert hebben. Sommige van UEd. ministers, daervan de Gouverneur VAN DER MEYDEN een is (die grondige kennisse heeft van die contreijen, volckeren ende gewoonten, als daer langh den handel met opmercking gedreven hebbende), zijn van volcomen opinie, dat men de cust geheel behoorde te abandonneren, en dat de E. Comp^e^. behoorde alle haer macht in te spannen om Jaffenampatnam te veroveren, op Ceylon tegens 't hart van de beste zuijder plaetsen aengelegen, daer de Portugesen present groote voordeelen trecken uijt de inwoonders, ende van de zaeij die daar beter als elders valt, leggende dese stadt in een vette, rijcke ende seer schoone landsdouwe, van stercke situatie, daer geoordeelt ende vastgesteld wordt, dat veele Jentiven, die nu onder de tijrannige heerschappij der Mooren verdruckt leven, hun

met haer middelen, die seer groot werden geschat, onder onse protexie metter tijt souden begeven, ende door die middel de wevers daer aenlocken, waeruit d' E. Comp^{e}. dan met cleijne costen, groote incompsten te verwachten hadde, ende een seeckeren handel, jae genoechsame heerschappije over de geheele Cormandelse cust, om de Mooren de wet voor te schrijven, nae ons behagen. Ende is gemelte VAN DER MEYDENS opinie dat men (middelerwijl de Portugesen Jaffenapatnam noch in possessie hebben) Paliacate behoort te verplaetsen op Tutecorijn, dat met 200 man gemackelijck was in te nemen, en met 150 man voor alle gewelt te behouden, daer wij de vasticheijt al gemaect merendeels souden vinden, alwaer geoordeelt wert den geheelen zuijthandel wel te sullen toevloeijen; ende is mijn gevoelen dat *Canchan* oft den nabob *Mirsimula* mettertijt mede wel meester van Tranquebaer mocht werden, soo dat ons die fortresse met deselve quellinge als nu Paliacatte aen de hand blijven soude, hoewel anders, middelerwijl wij hoop hadden Jaffenampatnam te winnen, Tranquebaer een beter gelegen plaats als Tutecorijn wesen sal, dat bij de Deenen niet sal geweijgert werden t' onser reserve voor een tijt in possessie te houden, gelijck UEd. met de Maij^{t}. van Denemarcken bij onderhandelinge sulcx tot meerder gerustheijt soude connen besluijten, soo profitabel en voorsichtich; als doenlijck daarin op gem. JEURIAEN HANSZ, met toezegging van een eerlijcke recognitie, seer veel soude connen t' onsen voordeel uijtwercken, alsoo hun dese fortresse maer een ballast ende onproffijtelijke bewaringh is.

Iemandt mocht hier ten rechten dese swaericheijt voorwerpen, dat sich den Grooten Mogol desen oorlogh soude aentrecken, en dat het verhuijsen van soo importanten comptoir, 't welk wij nu soo veel jaeren beseten hebben, ons wel verdacht mocht maecken: daertegens dient, dat het sich den Grooten Mogol geensins sal aentrecken, maer inderdaet verblijt wesen, die doch met sijne maximen den Coningh van Visiapour ende Golconda altoos soect cleijn te houden, als met het maintineren van den Heijdense Coninck van Carnatica genoechsaem blijct, en is 't wel te gelooven, dat hij ons meer vreesen sal, maer sulcx sal de E. Comp^{e}. in allen gevallen proffitelijck zijn en behoeft niemant mijns oordeels te sorgen, ofte wij sullen in zijn land terstond grooter vrijheid

hebben en minder quellingen, want het is waerachtich dat de Mooren langs de geheele cust van India seer slaphertige ende nogtans staetgierige menschen sijn, en haer groote vaert ter zee, die bij die van Suratte al over de 50 groote lastschepen alleen zijn, sal ons alles doen toelaten dat wij begeeren, soo mede in Bengalen, daer wij om de importantheijt van dien handel vooreerst noch al moeten simuleren, ter tijt God de Heere ons beter occagie sal believen te verleenen. Wat voordeel den cleedenhandel door desen oorlogh soude nemen, soude terstont blijcken, wanneer alle de schepen, die van Cormandel op Atchin, en quartieren om de Zuijd en de Noord van Malacca en d' geheele buijtencust van Sumatra, binnen mosten blijven, ofte in onse handen vervallende, alle de cleeden van ons souden moeten deriveren. Ende is 't seecker dat desen oorlogh ons geen moeijte ende weijnich costen soude, ende neem ick aen (met Gods hulpe om niet vermetel te schijnen) met 4 vlotgaende wel beseijlde jachten, alle de Moorse schepen te nemen van de geheele Indise cust, al waren se 50 schepen bijeen, ja hoe meer hoe liever, om den buijt te vergrooten; daeruijt blijct van hoe vertsaechden hoop dese schepen bevaeren worden. Den tijd van 't saisoen is ons bekent, ende van waer haer schepen uijtvaeren en waer se heen vaeren, soo dat het eerste jaer ons weijnige ontslippen souden, ende 't tweede jaer was haer vaert gedaen, door de vreese, ende souden ons buijten twijffel van alle canten, mijns oordeels, selfs weder ootmoedich aensoecken. Uijt dit verhael schijnt ofte ick geheel tot den oorloch inclinere, doch ick verseeckere UEd. van 't contrarie, maar wel is mijn opinie dat UEd. den Gouverneur-Generael ende Raeden behoorden te ordonneeren een seeckeren voet om voortaen Cormandel (daer doch weijnich meer aen gelegen zij, blijckende dat bij de laeste boecken niet min als 87,000 gl. meer verteert als gewonnen is) daer op te houden, ende de Mooren sulcx niet willende toestaen, men sonder simulatie tot den oorlogh comen soude; opdat sij eens mochten sien, dat wij 't soo wel conden doen, als aenseggen; God die een kender van onse harten ende nieren zij, weet dat ick niet een hair op mijn hooft hebbe, dat gedachten, ofte UEd. voorschrift soude terstont volgen. UEd. gelieven hierop te hooren alle ervaerene op die plaetsen, ende sal UEd. bevinden, dat se alle van

mijn opinie zijn, wel is waer dat zij naar hun loosheijt langh sullen buijgen eerste breecken, maer soo haest hen blijcke dat het ons ernst is, sullen se ons te voet vallen. De redenen bewijsen dit, want sonder frequentatie van de zee hebben se noch handel, noch gelt, in 't land, ende souden d' inlandsche wevers (de senuwen van haer staet) terstont verloopen. Het is wel waer dat wij alleen d' Engelsen wat voordeel schijnen in te ruijmen, doch dit is van soo cleijnen consideratie, dat het ander veel swaerder (mijns oordeels) behoort te wezen, ende can haer cleijne handel in dat groote lant, ons soo veel schaden, als een boon in een brouwketel, nae 't spreeckwoort. Nu ick mij in de saecken van de Mooren dusverre begeven hebbe, sal ick voortgaen tot het concept bij UEd. al lange bedacht, maer door ongelegentheijt noijt in 't werck gestelt, dat is, het aentasten van de stercke fortresse Dieu, om saecke mijns oordeels daer d' Ed. Comp^e^. op 't hooghste aen gelegen sij, om een vaste voet van negotie en oorlogssaecken langs de geheele cust van Judja te stellen, jae een pilaer dienstich tot onderstuttingh van 's Comp^s^. geheelen staet; want soo wij meester van die fortress waeren, hadde d'E. Comp^e^. (mijns oordeels) den Portugees gedwongen, ende waeren wij van der Mooren overlast vrij, ende alle hun tollen ende gerechticheden die men nu subject is. Daerenboven noch dit voordeel, dat sij den tribuijt, die se jaerlijcx den Portugesen moeten opbrengen, in onse handen moesten comen, door 't geconquesteert recht van oorloge, gelijck wij dan mede waeren ontslagen van haere quellingen om passen, nae al sulcke plaetsen als wij niet gaerne sagen; want selffs hadden wij, mijns oordeels, haer lant geensints van doen, maer ons rendez-vous op dat eijlant nemende, soude veel rijcke Benjaensche coopluijden haer onder onse bescherminge begeven, en aldaer aenbrengen alle soodanige coopmanschappen als wij begeerden, gelijck oock onse aengebrachte coopmanschappen aldaer konden verkocht werden. De treffelijcke haven soude dienen om onse jachten in de quade tijt over te houden, ende conde den Portugees sich langs de geheele cust naulijcx elders wenden, ofte wij souden in corten tijt daeraff de weet te hebben, om haer terstond op de hacken te zitten, behalven dat de geheele vaert der Mooren nae Mocha, Persia en Bassorao geheel aen onsen wil dependeren soude, waer voor wij in Bengale ende

alle 't lant van de Mogol souden optineren een vrijen en onbecommerden handel, die dienen soude tot een balance om haer hoovaerdije te toomen ende in te houden, en laet ik mij voorstaen, dat, soo Godt de Heere UEd. staet met de victorie van dat eijlant geliefde te begenadigen, datter een treffelijk hoofdstuck tot herstellingh van de vervallen saecken in India, ende een heerlijcke steun tot het vervolch van UEd. te stellen maximen gewonnen wesen soude, bereijt blijvende UEd. daervan soodanige nader redenen te geven als 't UEd. believen mocht mij aff te vorderen. UEd. sal bij mijn overgeleverden pampieren hier off connen blijcken, hoe sober wij die fortresse hebben gestelt gevonden, insgelijcx hoe gaerne ick daer op een preuve gedaen had, ende om die gelegentheijt wel aff te sien, heeft 't selve al eenige fraaije dienaers 't leven en de vrijheijt gekost ende God weet ofte den Engelsche oorlogh geen oorsaeck geweest is, dat wij daervan present geen meester sijn, en derff ick UEd. verseeckeren, soo wij maer 300 soldaten boven 't getal van ons volck op de jachten *Muijden*, *Cabeljau*, *Avenhoorn*, *Sluijs* ende *Saphier* gehad hadden, dat wij 't soude hebben aengetast, ende oogenschijnlijck verovert, doch onse swacke macht, de 4 Engelsche jachten, die op onse Balsoraesvaerders cruijsten, de spade tijt des jaers, de ongelegentheijt van onse saeken op Ceijlon, daer ick noch met de scheepsmacht nootsaeckelijck wesen moest, heeft ons consequent tegengehouden ende schijnt derhalven, dat het God de Heere doe noch niet belieft heeft. Echter hebbe d' afteekeningh soo nae als doenlijcck aen de Gouverneur-Generael en Raden overgelevert, ... God geve dat UEd. macht ende middelen mogen becomen, dit hoe eer hoe liever uijt te voeren, ende UEd. nader daer over gelieven te speculeren. Sal 't selve met caertiëns (soo secreet en perfect als doenlijck geweest zij te becomen) connen vertoonen, met de naeste middelen om mijns oordeels die plaets, die ongemeen sterck is, aen te tasten ende te veroveren, en soo God de Heere gelieffde dat wij daervan ende van Ceijlon mochten meester werden, derff ick vast stellen, dat UEd. staet boven alle swaericheijt was geklommen, om voortaen met veel minder costen, meerder voordeel en grooter reputatie India te regeren, op een gewenschten en vasten voet, en alsdan met gecombineerde en beknopte macht den Maccassaer met

gewelt te dwingen; maer is te vresen, soo men langh traineert, dat den Portugees geheel India met macht sal verstercken, nu in Brasil tot sijn oochwit gecomen zijnde; die present in Oost-India soo sober en desolaet gestelt is, als UEd. bij de Wingurlase brieven blijcken can, dat den Vice Rey Don BRAS DE CASTRO aen de Visiapourse Coninck heeft gepresenteerd 60 ѡ pagoden ofte 300,000 gl. om hem daermede den vrede af te copen, gelijck als wij ultimo April A°. Passato met de schepen Goa passeerden, de verslagentheijt heel groot geweest is, soo dat zij aldaer nae 't vernielen der galioenen in een seer disperaeten staet gebleven zijn.

BENGALE.

Hoedanich wij in Bengale nu t' zedert 2 à 3 jaeren van de Mooren met diverse fastidiën, hoon en overlast geplaecht sijn, sal UEd. uijt de Bengaelse pampieren ende de brieven van mijn Heeren de Gouvern.-Generael en Raden van India connen blijcken, doch de redenen en versoecken zijn zeer divers, oock somtijts door onvoorsichticheijt van UEd. Ministers ontstaen. Den handel in Bengale moet present gehouden werden voor een van 's Comp^{e}. voorname handelplaetsen, en beste melckkoeijen in dese schrale tijden, om de rouwe sijde, die daar soo overvloedich en met groote quantiteijt te becomen zij, ende in Japan daer aff capitael connen maecken, tot vervolch van den inlandsen handel, behalven dat aldaer present noch de bestecoop ende deugdelijcxste lijnwaet voor 't Vaderlant ende veel quartieren van India te becomen zijn, gelijck UEd. wel bekent zij, die allange dien handel hebben gerecommandeert met voorsichticheijt te vervolgen, hoe wel te duchten dat ons de Mooren metter tijt al meer sullen quellen, nu sij gewaer worden, dat wij soo groote silver capitaelen daer aenbrengen om de zijde in te coopen. d' Advijsen op diverse stonden tot ultimo April A°. Pass°., scheenen daer de beginselen aff te betuijgen, doch stond echter nu, God loff, weder alles in lijdelijck postuer. De beginselen deser quaestie zijn ontstaen door eenen MELCKBEECK, over 't weijgeren van passen nae Atchin, ende dat hij alleen wilde coopman wesen van alle onse coopmanschappen, die derwaerts gebracht werden, om daermede nae sijn wil te mo-

nopoliseren, ende ons daer nae (nae den aert der Mooren) om 't gelt te laten naeloopen. De Nabobs Saffrachan en Nawassischan slaen insgelijcx aen alle den salpeter, met verbot dat anders niemant die mach vercoopen, die sij ons dan mede nae haer gevallen aensmeeren. Hoedanich *Schiedam* de reijse heeft gemist over Masulipatam nae Persia, wert UEd. bij brieven van haer Ed. bekent gemaect, daer aen den Persisen, bij gevolge den inlandsen, handel al groote schade comt te lijden. Geen capitael was in Bengale in voorraet, zijnde de 8 tonnen gouts voor A°. 54 al besteet, ende was den eijsch van de commissaris VERPOORTEN 15 à 20 tonnen, die tot merckelijcke prejuditie van den handel, door gebreck niet conde gefourneert werden.

PEGUW.

't Comptoir Peguw (met het jonghste Cargasoen pr. de *Jasques* aldaer aengebracht) was noch beswaert met een capitael van ruijm *f* 600,000: die van daer om de groote volumen ende onprofijttelijcke coopmanschappen beswaerlijck sullen getrocken werden, het silver niet min dan 30 per cento verlies gevende, ende de penningh, die bij responde door sommige coopluijden getrocken werden, hebben soo weijnich afftreck, dat door 't overlijden van den Coningh aldaer 's Comp^s^. middelen seer groot perijckel loopen, soo dat het seer dangereus zij dese capitaelen om de geimagineerde winst noch te vermeerderen, voor dat ons capitael van daer eerst sal getrocken wesen.

ARRACAN.

Onse logie in Arracan was wederom opgebouwt, gelijck mede nieuwe quellingen ons waren aengedaen, doch bij mijn Heeren den Gouvern Generael en Raden wijselijck van daer gelicht den coopman, ende de plaets weder met reckliger en civielder nature van opperhooft versien sijnde in sommige van UEd. Ministers een groot misbruijck, dat se ove de ongelijcken ende quellingen, die haer werden aengedaen, terstont me oorlogh dreijgen, dat niet dan door extremiteijt en eerst door last van de hooge overheijt behoorde te geschieden, die best weten van 't onge

lijck ende 's Comp^s^. constitutie te oordeelen. Echter op die dreijgementen dan niets volgende, werden wij veel meer geplaecht als vooren, ende eijndelijck bespot, soo der geheel geen gevolch nae comt; derhalven mijns oordeels soodanige dienaers beter in den crijgh souden passen, dan voor coopluijden 's Comp^r^. comptoiren te becleeden.

TANASSARIN,

staende onder den Coninck van Siam, is voor 2 jaeren door den coopman CURRE van Malacca onderstaen te bevaeren, doch 't succes merendeels door der Mooren loosheijt en nijdicheijt verhindert, als UEd. bekent zij. Echter is ons de gelegentheijt niet onbekent om aldaer de Mooren van de cust (hier stercken handel drijvende) 't zijner tijt waer te nemen, als zij het tot oorlogh al lieten uijtbersten. De Mooren van daer connende gediverteert werden, soude onsen handel op Malacca ende Siam daer van terstont gevoel crijgen in den sleet der doecken ende incoop van tin. De Maijesteit van Siam hadde ons reeds toegestaen aldaer den eliphanthandel te onderstaen, zijnde 't voornemen in Rade van India 't selve bij de eerste occagie in 't werck te stellen.

ATCHYN.

Hoedanige revolte nu eenige jaren bij gebreck van mannelijcke regeringe in dit rijck ontstaen zij, is UEd. bekent, insgelijcx hoe daerdoor MARADIA SIRE MARADIA (ons weleer meest toegedaen) van alle zijne digniteijten is berooft, daerdoor den Commissaris TRUYTMAN nu 2 mael van daer vruchteloos heeft moeten vertrecken, soo wel gehoont als bespot, in 't versoecken van straffe over de moort aen de onse in Perah begaen; daerdoor onse residenten aldaer nu haest 2 jaeren genoechsaem als gijselaers hebben geresideert, omdat van onse zijde geen nader besendinge geschiet zij, ende is te gelooven, soo d. E. Comp. present in Amboijna niet hadde de handen vol gehadt, dat bij den Raed van India strenger middel soude zijn bij der hand genomen, soodanich de saecke meriteert, dat men nu t' onsen disrespect heeft moeten simuleren, gras-

serende de Mooren middelerwijl mede niet weijnich aldaer met haren handel om cleeden daer te brengen ende thin, mitsgaders goede quantiteijt giroffelnagelen (aldaer van Maccassar successive aengebracht) verder te vervoeren; ende schijnt men in dat Hoff sich des aengaende weijnich te becommeren, als alleen over 't voldoen van 't contract omme den peper van de Westcust te vervoeren, daer wij nu (mits den Engelschen oorlogh geen vreese voor die natie hebbende) twee jaeren van daen gebleven zijn; derhalven bij haer (door inductie van d' Heer JAN THYSSEN) 2 gesanten naer Batavia zijn gesonden, zijnde d'eene onser adsistenten een Nederlander, wegens UEd. staet aldaer residerende, ende d'ander een Atchinse tolck, wel eer een slaeff van de resident VERMEULEN saliger, (die bij haer Moors geworden is) met een brieff, merendeels een protestatie, soo wij op de Westcust niet quaemen als voorheen den handel drijven, dat zij de conditie aen andere wilden overlaeten, echter toonde haer genegen om de questie bij te leggen ende sulcx meer, als UEd. omstandelijck van mijn Heeren den Gouverneur-Generael ende Raden buijten twijffel aengeschreven wert.

DE WESTCUST VAN SUMATRA.

Soo haest UEd. ordre gecomen zij, om d'Engelsche vrede te doen publiceren, is in Rade van India goet gevonden weder besendinge naer de Westcust te doen, doch door de spade tijt des jaers is 't schip vruchteloos geretourneert, dat mijns oordeels een goet toeval geweest zij, om niet te schijnen aen haer peper ijts gelegen te wesen. Dan mits 't gemelde versoeck van de Coninginne om de Westcust weder te bevaeren, sal dese voijagie met meerder reputatie sijn voortgangh connen nemen, om de goedecoop peper en de groote sleet Suratse doecken, die niet min dan 230 à 250 ن gl. aldaer gesleeten worden. Mijns oordeels soude dese negotie geheel niet verhindert werden, al waer 't schoon wij Atchijn om de vaert der Mooren met schepen beset en belegert hielden, alsoo wij dese luijden beschermende, hun van selfs van de Atchijnse heerschappije souden begeven, ons allange sijnde gebleeken dat hun de hoovaerdije der Atchijnders tegens de borst gestooten heeft; son-

der dat nochtans onse bescherminge eenige oncosten, als ten tijde onse schepen aldaer in handelinge leggen, hebbe te draegen, zij zelver met wapenen en volck mans genoech zijnde.

MALACCA

is jegenwoordich in vredige possessie doch geheel sonder negotie, sijnde door de vaert der Mooren den handel aldaer geheel geruijneert. De moordadige Perheesen (Perah) waeren tot geen submissie noch te brengen, maer hadden (onaengesien onse besettinge) 26 vaertuijgen met thin naer Atchin gesonden. Daer bij blijct dat haer dan oock geen retour van alle behoeften can ontstaen. Die van Quedah hebben insgelijcx een wegh gebaent door 't bosch, waer door zij haer land van alle lijfsbehoeften, cleeden etc., weten te bezorgen, ende daer tegens haer thin weder te slijten, soo dat onse besettinge daer mede genoechsaem bespot wert. d'Atchinse Coninginne helt nochtans, soo 't schijnt, nae den vrede ende vernieuwinge van d'oude contracten, hebbende tot dien eijnde twee mael brieven nae Malacca gesonden. 't Soude de E. Comp. niet qualijck te stade comen met haer te accorderen, soo om de Westcust handel, alsmede de thin quartieren daer aen d' E. Comp^e^. bij exclusie van andere negotianten veel gelegen is; maer met haer op den ouden voet negotieerende, schijnen wij den moort van Perah niet te achten, ende de Mooren in haeren handel voornaementlijck te stijven, daermede zij ons gants ende gaer uijt het vaerwater vaeren, behalven de vaert van Maccassar, die aldaer van seer quade consequentie moet geoordeelt worden, tusschen dewelcke alle quaet tot onsen naedeel gebrouwen ende beraetslaecht wert; ende schijnt Atchijn de rendevous ende raetcamer te wesen van 't geheele Moorse geslacht, die verstoort sijnde soude van 't Noorden afgesloten leggen, ende ons metter tijt heijl ende gerustheijt baeren connen. Quedah wert noch met proper capitael om redenen gecontinueert. In Oedjong Salangh waeren de geresen onlasten der inlanders gecesseert, ende stont den thinhandel te beteren. De vaert op Ligoor wert mede noch om den thin aengehouden, maer conde niet als met silver ofte comptant ingecocht werden, dat voor de E. Comp^e^. beswaerlijck valt, de

cleeden aldaer geen aftreck hebbende. De petitiën van thin (voor) Cormandel, Suratte noch Persia conden niet voldaen worden, alsoo de Mooren den vercoop der doecken soo wel als den incoop van thin, ons nae haer vermogen beletten. De joncken uijt China trachten mede haer aencompst aldaer op Johor ende omtrent grensende plaetsen te nemen, buijten twijffel om den goedencoop peper en thin te becomen, dat ons mettertijt mede al becommeringe sal toebrengen en consequent seer schadelijck vallen, soo men 't niet beletten can.

SIAM.

In Siam stond alles raeckende den incoop en uijtvoeren van rijst ende coopmanschappen (God loff) in goeden doen. Des Conings gramschap was, soo 't scheen, meest verdwenen, ende den Oija Sabertiban weder in zijn qualiteijt herstelt; maer waren noch geen Langjangers ofte Laeuwen affgecomen, ende inclineerde den Coningh seer tot de vaert met sijn schepen naer Japan, versoeckende daertoe van d'onse stuerluijden en adsistenten, dat een saecke sij UEd. staet seer prejudiciabel. Den cleedenhandel was door de vaert der Mooren op Tannasserin geheel bedurven, sulcx den handel aldaer niet als met comptant can gedreven worden. De vaert der Mooren en de Chinesen worden bij de Siammers voorgestaen, insgelijcx in 't octroij der vellen werden d'onse niet gemanitineert, maer gunnen andere natiën soo veel voordeel als ons. Timmerhout was mits 't affbranden van 's Conings hoff qualijck te becomen; sulcx Siam mede al t'onsen nadeel in veel saecken gedeclineert sij.

CAMBODJA.

Den Coningh van Cambodja schijnt gaerne te sien dat d'onse sijn land weder bevaeren, ende was wel genegen, dat aldaer 's Comp^{s}. schepen als voor heen quaemen negotieeren; doch is 't buijten twijffel, dat hij tot geen vergoedingh onser geleeden schade sal verstaen. Sulcx, mijns oordeels, mijn Heeren den Gouvern. Generael ende Raden niet sullen tot restablissement van 't comptoir resolveren, voor dat UEd. nader ordre

daer over gesien sij. Cambodja wert present sterck van de Chinesen uijt China bevaeren, ende mede van de Spangiaerden uijt de Manilhas ende eenige Portugesen uijt Macao. Echter om der incoop van rijst, wasch, beniuwijn (benzoë), gommelacca etc., soude 't wel gelegen zijn, dit comptoir weder te frequenteren, maer apparent onse reputatie meer declineren, soo wij sonder eenige satisfactie dat comptoir weder begonnen te possideren.

MANILHAS.

Volgens de Taijouanse advijsen saeten de Castilianen aldaer in een seer soberen staet, hebbende maer een schip uijt Aqua Pulco 't verleden saisoen becoomen. Geen joncken waeren 't verleden jaer uijt China derwaerts gevaeren, om 't quaet tractement dat de Chinesen aldaer genooten, ende om sulcx voor te comen, soude den Mandorijn Coxinga op verbeurte van lijff en goet hebben laeten publiceren, dat geen jonquen van alle zeecusten onder zijn gebiet (buijten welcke weijnich ofte geen zijn) hun souden bevorderen derwaerts te vaeren.

MACCAU.

De Portugesen saeten hier mede in soberen toestant, sonder eenige frequentatie van negotie, te wenschen zijnde dat wij daervan meester ofte hun uijt conden verdrijven, te vresen sijnde dat de Spangiaerts uijt de Manilhas mettertijt daer nae sullen trachten, ofte dat de Portugesen selfs hun daer mochten locken. Dat de jongste besendinge op Canton soo qualijck is affgeloopen, is sonder twijfel door inductie der Portugesen ontstaen, die onsen aenwas (niet sonder reden) aldaer op 't hooghste vreesen, gelijck UEd. bij de papieren daervan over gesonden genoechsaem blijcken can, te wenschen sijnde nochtans dat men aldaer fondament tot een vaste handel conde becomen, die nae alle apparentie mettertijt van groote consideratie stont te werden, als bij 't vercopen van 't cleijne cargasoen per den *Bruijnvisch* daer aengebracht ende vertiert, genoechsaem gebleecken zij.

TAIJOAN.

Hoe sober de negotie 't verleden jaer in Taijoan uitgevallen zij, ende hoe God de Heere met een groote plage van sprinckhaenen 't lant gestraft heeft ende noch aenhout, wert UEd. bij mijn Heeren den Gouvern.-Generael en Raeden van India aengeschreven; insgelijcx hoe het canael aldaer soodanich begint te verloopen, dat grootelijcx te vresen sij, dat deselve wel t'eeniger tijt mocht innavigabel werden, ende dat men 't costelijcke casteel Zeelandia soude moeten abandonneren ende nae beter haven op Keelangh ofte andere plaetsen omsien, zijnde jongst door gebreck van bequame haven 't schip *de Vrede*, de jachten *'t Lam* en *Taijoan* deerlijck verongeluckt: daerbij gevoecht 't jacht *Utrecht* op Ilha de Prata, comt dese schade buiten de schepen niet min dan 156 ↄ gl. incoops aen coopmansch., soo voor Taijoan als 't patria, d' E. Comp[e]. te costen, behalven noch 134 sielen, dat mede geen cleijne discomodatie zij; door 't cleijne vertier der coopmansch. ofte omdat de hand te zeer gespannen gehouden wert, was aldaer maer 340 ↄ gl. aen gout in voorraet geweest, om met 't Japanse capitael, beloopende maer 1140 ↄ gl., gevoecht ende verdeelt te worden als volcht:

Cormandel	620 ↄ	guldens 1480 ↄ, dat van de gemaecte calculatie vrij verscheelt.
Bengale	485 ↄ	
Siam	57 ↄ	
Batavia en Tonquin	213 ↄ	
Taijoan behout	100 ↄ	

D' aenwesende peper, noch omtrent 800 lasten, had men noch hoop voor 14 r[a]. 't pic., behalve noch goede quantiteijt andere coopmansch., te vercoopen, maer quamen weijnich vruchtbare joncken uijt China. Den nieuwen eijsch uijt Taijoan bestond in de waerde van 700 ↄ gl. coopmanschap, bestaende principael in peper, loot, thin, quicksilver, eenige cleeden, rottangh, etc. De verpachtingh van 's Comp. domeijnen bedroegen ongeveer 225 ↄ gl. voor dit jaer, behalven eenige velden daeren-

boven voor zeven jaeren verhuert, tot verval van d' oncosten aen d' Inlandsche scholen en kercken, van welck heijlich werck, God betert, seer cleijne vrucht te gemoet gesien wert, zijnde openbaer dat nu in 24 jaren noch geen van de inwoonders soo ver hebben connen gebracht worden, dat een derselver belijdenisse van zijn gelooff behoorlijk can doen, daer nochtans UEd. in soo veel jaren niets hebben gespaert om dat gewenschte werck tot een goet eijnde te sien brengen, 't welck (mijns oordeels) grootelijcx te twijffelen zij, off met het al begonnen werck noemen mach, zijnde de inwoonderen op veele plaetsen noch soo ijverich als oijt om malcanderen de hooffden aff te slaen ende daermede te pronck op de lantsdaegen te verschijnen, daervan de jonghste mael 107 cabessas aen Saccam hun vertoont hebben, zijnde 32 minder als 't jaer te vooren, welck minder getal door zieckte ontstaen waere, hoewel van de Zuijt ordinair wat traech bij comen ende speciael de geberchts gasten, die met crijgsmacht tot haer plicht souden gedwongen worden. 272 Dorpen sijn bevonden, welcke met ons bevredicht zijn, gepopuleert met 49,324 zielen ende bebout met 14,262 huijsgesinnen. Omdat dit heijlich werck soo qualijck voortgaet, was men in Taijoan in bedencken ofte opck noodich was, aen de Zuijt daerin te continueren, gelijck UEd. alles van mijn Heeren den Gouvern.-Generael ende Raden wijtloopich wert aengeschreven, specialijck in 't vertooch van de Heer VERBURCH gedaen, met veel bedenckingen over Formosa, te sien zijnde.

JAPPAN.

Geen Chineese jonken waeren 't voorleden jaer van China naer de Manilhas gesonden, maer scheen Coxinga beter smaeck te vinden op de vaert naer Jappan, waer heen 't verleden saisoen niet min dan 56 joncken sijn gevaeren, daeraff 30 behouden in Jappan sijn aengecomen, en 26 door storm (en) onweer hebben de reijse niet connen winnen. Item noch 5 joncken van Quinam, 3 van Cambodja, 2 van Siam, 1 van Nancquin en 2 van Toncquin, waeren alle hier van Chinesen behouden aengebracht, sijn 't saemen 43 joncken, daermede goede ende diverse andere mercaturen ter merct gebracht sijn, waermede ons den Japansen

handel seer schadelijck wert. Den cours van onse negotie en staetsaecken stonden anders noch redelijck wel, ende was niet geslimmert in 't tractement d' onse aengedaen, hebbende nu onse dooden mogen begraven, dat te voren niet gedoocht wert. De aengebrachte coopmanschappen van diverse quartiren hebben niet meer geweest, dan 706 ن gl., die 80 pr. cento omgeset sijnde, 1180 ن gl. schaers hebben gerendeert, sijnde 350 ن gl. minder als men gegist hadde, bestaende 't selve uijt den qualijck geslaechden handel van Tonquin, ende omdat het jacht *'t Lam* de reijse van Taijoan nae Jappan met sijn ingeladen cargasoen van hertevellen etc. niet heeft connen crijgen, ende dit geaddeert bij den slechten vercoop in Taijoan, monteert ongeveer 1000 ن gl., dat er nu minder capitael naer de cust van India gaet als A°. 53 passato, tot seer merckeckelijcke prejuditie van den opluijckenden Bengaelse zijdehandel, ende voornamentlijck om van dit jaer weder capitael in Jappan te connen maecken, daer door 't gevoel tot aen de ziele van 's Comp^s. staet indringt. 't Coper lieten de Japanders noch nae ons believen uijtvoeren tot 10 à 11 teijl, de campher was getracteert tot 9 teijl 't pc., zijnde op dit treffelijcke comptoir niet gebreck geweest als coopmanschap om gelt te maecken. De Japanders waren noch even jaloers van alle vreemdelingen, daer aff wij buijten twijfel de voornaemste zijn, hoewel de Portugesen den naem hebben, zijnde de laeste order van dit hoff aen den Gouverneur van Nangesackij geweest, goede inspectie (te) nemen van alle baijen besuiden Nangasackij gelegen, immers die bequaem waeren om met schepen in te comen, wel te versien, ende met geschut den incompst te verseeckeren, dat oock nu met grooten ijver der Japanderen achtervolcht wert.

TONQUIN.

In Tonquin stonden de saecken van Comp^s. negotie geheel slecht, de landen waeren door 't hooge waeter ondergevloeijt, daerdoor de moerbesijeboomen merendeels waeren uijtgegaen ende de zijdewormen in groote quantiteijt gestorven. 5 Groote jonquen uijt China ende 1 uijt Manilha, zijn daer jonghst aen geweest, die de rouwe zijde ende alle andere coop-

manschappen hoogh hebben opgejaecht, dat wij van 450 ن gl. capitael maer 175 ن gl. hebben connen besteden, op welk in Jappan maer 34 pr. cento advance gevallen zij, dat een droevigen handel is ende geensints de moeijte, veel min het groot perijckel der zee waerdich. Nochtans schijnen de Chinesen beter dan wij te connen bestaen, met haer lompen, cramerijen, grof porcelijn, etc., als wij met het Compt. schuijtsilver, dat door de giericheijt der Tonquinders gestelt is op 6 à 7 ن copere casgiens de 10 teijl silver, daer men voor desen 20 diergelijke casgiens voor hadde, differerende bijnae $\frac{2}{3}$, sijnde nochtans sonder dit copergelt geen zijde van de gemeene man te handelen, soo dat de onse tot groote schade met het overige capitael nae Taijoan hebben moeten keeren, voorgevende dat alle andere quellingen der Tonquinders hier noch bijgevoecht, d'E. Comp[e]. genootsaeckt sal wesen, dat Comptoir eenige jaeren te verlaeten, hebbende de Chinesen aen d' eene sijde ende de Tonquinders door 't opslaen van de copere casgiens aen d' andere zijde, den handel geheel verdorven. Off nu de tijt hierin en 't verlaeten van 't Comptoir beterschap sal connen beloven, is seer hachelijck, doch het is seecker dat d' E. Comp[e]. voor eerst 't gevoel van dat smaeckelijcke Comptoir sal moeten missen. De copere casgiens zijn op Batavia eenige naegemaeckt, maer connen d' onse d'alloij van 't coper soo niet verminderen noch temperen, ofte souden noch meer als in Tonquin comen te costen, soo dat (God betert) weijnich voordeel op Tonquin te practiseren is, die den risico van dat crappe vaerwaeter met soo costelijke capitaelen waerdich zij.

JAMBIJ.

In Jambij waeren de schulden, die bij de boecken liepen, meerendeels ingecomen. Den peper was seer goetcoop gedurende den Engelschen oorlogh geweest, doch om goedere redenen weder op 4 r[a]. 't pc. gestelt, ruim 500 lasten lach aldaer in voorraet, doch is buiten twijffel dat de Engelsen haer handel daer op nieuw sullen verstercken, soo dat door ons opjaegen niemant beter vaert als de Jambijnesen, die schrander genoech sijn, haer voordeel waer te nemen, ende den peper in gesloten handen te houden, als de negotie door beijde natiën gedreven wert,

andersints soude de peper doorgaens wel tot 3½ r^a^. in spetie te becomen wesen.

BANJARMASSING, MARTAPOURA, CHERBON, PALIMBANGH en ANDRAGIRIJ

wert present van de Bataviase handelaers, Chinesen, Maleijers en ook eenige Nederlantsche burgers bevaeren, die noch jaerlijcx goede quantiteijt peper op Batavia brengen, hoewel ten minsten de helft minder als wel over 10 à 12 jaeren van daer plach aangebracht te werden, zijnde deze vermindering geschiet t' sedert dat den peper op 8, 6 ende 5 r^a^. 't pc. gestelt zij, binnen welcken tijd de inlanders veel peperlanden hebben schoon gemaect, ende van de boomen daer de peper ordinair bij opclimt gesuijvert ende weder rijst en cattoen in plaets geplant, gelijck oock eenige jaeren in Jambij ende op de Westcust mede geschiet zij: daeraen vooreerst weijnich gelegen is, soo lange wij noch met soo groote quantiteijt peper overcropt sitten; maer is te gelooven, dat nae 't verloop van eenige jaeren, voornamentlijck soo Taijoan ende China jaerlijcx soo veel peper als nu slijt, den peper in prijs sal dienen verhooght te werden, om de luijden te animeren tot meerder aenplantingh, ofte het is mijns oordeels te gelooven dat den peper jaerlijcx tot retour wel wat schrael mocht toecomen, dat doch bij gevolge UEd. staet niet schaden, maer de merct in Patria mede verhoogen sal, ende can men sulcx te gemoet siende, met een r^a^. op 't pc. te verhoogen veel uijtwercken.

BANTHAM.

Die van Bantham hebben ons nu eenige geruijme tijt allerleij quellingen en affronten soecken aen te doen, haer niet ontsiende dagelijcx onse gecultiveerde landerijen te bederven, het geplante suijckerriet te verbranden tegens den oogsttijt, ons volck nu diverse maelen jammerlijcken te vermoorden, de gestolen slaven te vervoeren ende deselve met het beestiael publijck op Bantham te vercoopen, sonder dat de meesters ende eijgenaers eenige satisfactie weten te becomen, schoon dat bij den Gouvern.-Generael ende Raden daer over verscheijden clachten door

onse aenwesende residenten gedaen hebben, jae voor onze oogen sien moeten onse geroofde slaven langs straet gaen. Wat instantie zij om naer Maccassar te vaeren gedaen hebben, quansuijs om een paep ofte Machometaens heijlich over te voeren, is UEd. hier voor verhaelt, daer over wel den Pangeran met ronde woorden heeft durven voorgeven, zoo wij hem dit versoeck weijgerden, hij wilde ons den oorlogh aendoen, ende sulcx meer, als UEd. bij haer E. E. aengeschreven wert, die om haer met discretie ende wijsheijt te ondergaen, derwaerts hadden gesonden den coopman VAN DER MAEN, welck soo wijs weer quam als de cat die in Engelant geweest hadde. Sulcx haer E. andermael derwaerts hebben gecommitteert M[r]. PIETER ANDRIESZ., die met meerder actijffheijt ende voorsichticheijt de saecke daertoe gedisponeert vont, (soo hij mij selffs voor Bantham geseijt heeft) dat zij soo veel wint in 't hoofd ende de humeuren seer vreempt van ons hadden, doch had hoop in corten hun tot beter gevoelen te brengen. Echter blijct dat die moordadige hoop allom op d' onse toeleggen, daervan wij in dese UEd. retourvloot al mede proeff hebben, want als wij in 't St. Nicolaesbaij omtrent, 2 mijlen bewesten Banthams hoeck, 't schip *Dort* inwachteden, ende middelerwijl onse ledige waetervaeten aen lant lieten vullen, hebben sij seer schelmachtig onsen onderstierman COERT JANSZ. van *de Perel* vermoort, sonder dat den hals ijts ter werelt deede, 't welk haer offenceren mochte, maer wert ellendich met een hasegaij uijt een bos geschooten, soo den selven besich was al bockende wat hoornties van strant op te raepen. God de Heere verleene UEd. macht ende middelen om eenmael revengie van alle haere vijanden te hebben.

MATARAM.

Met den Sousouhounan Mataram waeren wij noch in beter alliantie ende verstant, hoewel den een soo weijnich als den anderen te vertrouwen zij. Mijne jonghste legatie derwaerts is ten principalen geweest om hem tot oorloge tegens den Coninck van Maccassar te verwecken, daertoe ick alle mogelijke debvoir ingespannen hebbe, ende de saecke soo gebaeckent gevonden, dat hare religie ons concept ten principalen heeft

wederhouden, echter de saecke door Godes hulpe daertoe gebracht, dat hij den Maccassaer zijn land ontseijt heeft, daerdoor deze onse vijanden veel eetwaeren, en voornaementlijck haer gerieff van vaertuijgen comen te missen, dat dan mijns oordeels alleen de oncosten van die besendinge wel waerdich geweest zij. Doch vermits hier aff mijn rapport aen mijn Heeren den Gouvern. Generael ende Raden gedaen, UEd. toegesonden wert, sal mij eerbiedich daeraen refereren, waer uijt UEd. de nature en de schandelijcke wispelturicheijt deser natie blijcken can. Zijn principael concept is, zijn land geslooten te houden om ons te dwingen hem te soecken, en daervoor van ons te trecken alles wat hij begeert, voornaementlijck geschut en handschietgeweer, daer hij onmaetich nae brant, hoewel 't contrarie wonder wel weet te veijnsen. Oock is 't seecker en gewis, dat hij een importanten oorlogh in 't hooft heeft. God weet waer 't op siet, sijnde men nu daegelijcx in 't hoff nergens mede besich, als met roers te maecken ende waepenen te vergaderen, hebbende jegenwoordich onder sijn macht niet min als 100 goede ijsere stucken geschut, van 3 tot 12 ℔, 50 metale van 3 tot 24 en 2 lange metalen stucken, oock niet min als 100 ن roers, met die reede onder sijn onderdaenen mochten verdeelt zijn, behalven noch al goede quantiteijt bassen, haecx etc., van ons, Engelsen ende Portugesen vergaedert, ende hoewel ick noch geen gedachte hebbe, dat hij zoo vermetel zij om Batavia te durven aentasten, soo behaecht mij immers geensints dat sijn volck met sulcken grooten ijver rondsom langs de rivier van Crawangh (onse limietscheijdingh) begint te nestelen, daer zij al met duijsenden beginnen te woonen, heele boschen wegh te hacken en fraeije dorpen te maecken, dat nae 't verloop van eenige jaeren wel van quade consequentie mocht werden. De hoedanicheijt ende gelegentheijt derselver heb ick persoonlijck pertinent affgesien, als bij een correcte caerte UEd. can verthoont werden, hebbende daertoe occagie gehadt weijnich dagen voor mijn vertreck nae 't Vaderland, als ick bij mijn Heeren den Gouvern. Generael en Raden (volgens resolutie) gecommitteert was derwaerts te vaeren, om 't geen d' onsen aldaer aengedaen (was) te beletten, gelijck mede noch eens over drie jaeren om deselve oorsaeck; doch vond ick nu sulcken merckelijcken veranderingh, dat de Javaenen al meer dan 4

mijlen geaprocheert waeren ende rede overvloedich rijst groeijde, daer te vooren apparent noijt menschen geweest hadden. Om echter UEd. met geen onnoodige zwaricheijt te becommeren, ben ik van vaste opinie, dat hij sijn volck eenmael sal voeren naer Balambangan, die noch telckens van 't eijlant Balij versterct worden ende aen die cant trachten zijn religie in te voeren, ende dit hem wel geluckende (als apparent zij) sal hij trachten den Banthammer te dwingen om hem voor Heer te kennen, gelijck hij reede den Cheribonder al ten hove getrocken ende zijn land ingenomen heeft, machtich zijnde om alle de Banthammèrs met voeten (buijten onze resistentie) doot te loopen, maar off hij dan met Pyrrhus voornemen niet sal trachten sich Heer van 't geheele eijland te maecken, heeft grootelijcx sijn bedencken ende leggen al sijn concepten buijten twijffel t' onser voorsichtige hoede, doch onder den wille des Heeren, die 't haest can veranderen. Batavia niettemin wel bewaeckt en van competent guarnisoen zijnde, heeft voor zijn macht niet heel veel te vresen, ende grootelijcx te wenschen, dat dit present de meeste swaericheijt van UEd. staet was.

BATAVIA.

Hoedanich 't groot comptoir Batavia nu eenige jaeren in negotie gedeclineert zij, is UEd. genoechsaem bekent, ende zijnde wel 't meest te beclaegen, den overtreffelijcken cleedenhandel soodanich affgenomen heeft, dat sulcx bij de vorige eeuwen niet mach vergeleecken werden. Maer dewijl dit important comptoir onder de oogen van mijn Heeren den Gouvern.-Generael ende Raden selffs gegouverneert ende gedirigeert wert, ende UEd. ordre bij haer E. E. als wetten naegecomen werden, sal mij in desen doen affonthouden, alsoo mij sonder omstandich verhael niet wel daer in soude connen steecken, 't welk als te dangereus ende mijn oordeel daartoe te swack kennende, gedrage mij seer gedienstich aen de pampieren UEd. successive daervan overgesonden.

In dit vorige verhael is UEd. verthoont, gelijck de waerheijt getuijght, dat de comptoiren van India alle met d' eene oft d' andere swaericheijt belast zijn, Amboijna met een dangereuse oorlogh, daer Molucca en Banda aan dependeren, Solor en Malacca met lasten

sonder winst, Mocha en Balsora met negotie sonder proffijt, Suratta, Persia, Cormandel en Bengale met becommeringe van den Moorsen handel en overlast, gelijck mede Tonquin door de Chinesen bedorven is, Taijoan schijnt door diverse toevallen van Godes hand gedruct te worden, Japan door gebreck van capitael can geen capitaal formeeren, en smoort Batavia in zijn eijgen oncosten ende de lasten van alle de comptoiren, behalven 't verliesen ter zee nu eenige jaeren, God betert, buijtengemeen zijnde, waerdoor blijct dat de capitalen van India t' sedert de laetste staet reeckeninge niet min dan 20 tonnen gouts gedeclineert zijn, zelffs in de allerlevendichste en reëelste effecten. Sulcx niet schijnt overich te wesen, dan dat men God de Heere te bidden hebbe, dat hij UEd. beleijt ende regeringe met sijnen genadigen segen gelieve te begunstigen, sijnde wel het droevichste (mijns gevoelens) van alle, dat de Christelijcke maximen, die UEd. continueel voor gehad hebben, om den handel van d' Ed. Comp^e^. met vrede en vrientschap met alle Indische grooten te vervolgen, bij deselve soo qualijck geinterpreteert werden, want dese UEd. ordre is dese barbarise natiën niet onbekent, die ons daerom te minder estimeren, daervan UEd., tot besluijt van dese materie, maer een exempel sal verhaelen, die waerachtich is ende door de E. JUNIUS ende IJSBRANT VAN SWAENSWIJCK, die present op de *Princes Roijael* overcompt, can getuijght werden, dat de Mooren op de cust rondelijck uijt derven seggen: U ordre is met ons in vrintschap te leven en alles te verdraegen. Oock is 't notoir, dat ten tijde d' Heer STEUR a°. 52 aen den Nabob gesonden zij, dat door FRANCISCO VIËRO ons bij denselven den voet voor sijn E. aencompste al dwers geset was, en wij geheel nae sijn pijpen hebben moeten dansen, dat ons dan allom doet declineeren, niemant in gants India zijnde die ons goed gunt, jae werden van alle Natiën doodelijck gehaet, want het ons laegh declinerende, is oock verdweenen alle de geveijnsde lieffde, die men ons in vorige tijden heeft toegedraegen; want ofte wij wel met recht, maticheijt ende gerechticheijt een ijder soecken te overwinnen, soo leijt doch 't generael concept van ijder in 't particulier om ons te bederven. Oock is den swier van onse negotie present allom onder de Indiaense Vorsten soo wel bekent, dat hun geen middelen gebreecken ons op 't gevoe-

lijxte tegens te staen, soodat mijns oordeels vroech ofte laet den oorloch eenmael sal scheijtsman wesen, sijnde de meeste Asiase volckeren van nature geneijcht geen goed uijt liefde tot de deucht te doen, maer laeten 't quade seer lichtelijck uijt vreese van straffe.

CABO DE BOA ESPERANCA.

Hoedanich de aerdvruchten aldaer ongemeen weelich en abondant sijn aengegroeit, hebbe ick persoonlijck gesien ende om den tijt onses aenwesens niet vruchteloos te besteden, met eenige vrienden mij somwijlen te lande begeven, daer ons van den Commandeur RIDBEECK verthoont zij een schoon bosch met veel sware boomen, van de nature (wel 4 à 5 mijlen groot) beplant, daer mede 't fortien treffelijck geaccomodeert wert, hoewel wat moeijelijck om te haelen. Hoedanige speculatien op dese plaets gehad hebbe, can UEd. blijcken bij den brieff van St. Helena, aen mijn Heere den Gouvern.-Generael ende Raden geschreven, daerin UEd. sullen sien, hoe onses oordeels de uijtsteeckende hoeck, die de caep maect, van 't vaste land van Africa sal konnen affgesneden werden, daermede wij van alle quellingen souden bevrijt sijn, die nu noch daegelijcx subject blijven van de beestachtige inwoonders te verdragen, behalven dat UEd. met cleijnder costen dat vruchtbaer land conde possideren.

'T EIJLANT MAURITIUS.

Wert present maer met 30 mannen bewaert, om de possessie te maintineren, gelijck UEd. bekent zij. Het ebbenhout berust noch in groote quantiteit op Batavia, soo veel als apparent in 4 à 6 jaeren door UEd. sal connen gevordert werden.

Onse vaderlandsche reijse tot hier is UEd. vooraff bekent gemaect, die niet sonder perijckel geëffectueert is, eenmael omtrent de rudsen van St. Paulo onder den Equinoctiael ende de lengte van 354 graden, daer ons God de Heer door sijn maneschijn voor bewaert heeft, leggende dese

clippen in de ronde ende platte caerten diferent ende onseecker, jae is grootelijcx te duchten ofte het geen clippen sijn, die men noijt gekent ofte verkeerdelijck voor de rechte aengesien heeft. Wat oordeel bij 21 schippers en stuerluijden daer over gegeven zij, blijct bij resolutie daer aff getrocken ende UEd. overgelevert. Het tweede perijckel hebben gehad omtrent de Noort-oost hoeck van d'Orcades, daer wij al boven geseijlt waren, maer begonden grootelijckx te vreesen, als wij ons maer op 10 vadem gront, 2 mijlen uijt de wal bevonden, dat ons geswint deede resolveren weder t' zee te steecken; daerdoor onse vloot (die niet sonder moeijte en becommeringh soo langh gecombineert hadde geweest) is gesepareert, zijnde te verwonderen dat die ondiepten in geen zeeboecken gevonden worden, welcke twee poincten dan noodich geacht hebbe hier mede te noteren.

Ick hebbe in dit vertoogh van 's Comp^s. Staet apparent omtrent UEd. wat stoutelijck ende rondelijck mijn meeninge uijtgedruct, 't welck ick tot besluijt andermael versoecke mach geduijt werden, dat het ontstaen zij uijt een beweginge en affectie tot UEd. staet, ende ofte noch hier in apparent ijts te langh ofte wel tegens UEd. opinie gestelt was, gelieven UEd. te dencken, dat ick, een dienaer sijnde, van de meesters saecken gesproocken hebbe, die de dienaeren niet recht verstaen, immers de rechte maximen van de meesters voor hun noch verborgen blijven, daer uijt dan te sien zijn soude, dat mijn ijver wel groot, maer de wille nochtans cleijn geweest is, God mijn getuijge sijnde, hoe eerbiedich mijn intentie ende hoe ijverieh ick altoos in mijn opgeleijde last geweest ben tot UEd. welvaert, de wercken daervan, God lof, niet verduijstert zijnde, welcken goedertieren God mij in 't exerceren van UEd. dienst altoos boven vele mijnsgelijcken heeft believen te zegenen; doch om niet verwaent te schijnen, sal ick gaerne bekennen dat ick 't noijt soo heb connen maecken, ofte dese ofte die saecken hadden nae eens anders oordeel anders behooren gedaen te worden, ende voornaementlijck heb ick het, staende d' administratie van 't casteel Batavia onder den E. Directeur MAETSUIJCKER, soo niet connen stellen ofte dese ofte geene suspitie was mij gaerne aengewreven, doch God weet hoe verre ick mij aen UEd. verplicht gevoele over 't verheffen van mijn qualiteijt en aensien, die desniet-

tegenstaende daer mede crachtelijck alle mijne vijanden overtuijght ende metterdaet betoont hebben, hun aen geen omstandicheden te vergaepen, maer te zijn voorstanders van goede, soo wel als straffers van quade dienaers. Om dan dese qualiteit ende UEd. keuse niet onwaerdich te zijn, hebbe met allen goetgedacht mij omtrent UEd. te vertoonen, om daermede te bewijsen, dat ick mijn vijanden nooit ontsien hebbe, ende oock bereijt blijff van mijn doen en laeten soodanige redenen te geven als betaemt, te meer omdat daerbij blijcken mach, dat ick alsoo gaerne wel dien, als UEd. gaerne van haer dienaers wel gedient waren. Waermede, UEd. Heeren, dese eijndigende, bidde ick den goedertieren God, dat hij UEd. overschadue met zijnen geest ende genadigen zegen, om de wanckelende saecken van India te herstellen in top van voorspoet, tot aenwas van Godes Kercke ende onser allen sielen salicheijt. Amen.

In de wijtberoemde stad Amsterdam,

desen 8 September A°. 1655.